

ASTO BATEN ASTA-PENAK (1969)

Anes Arrinda

I.

– Astoa naiz. Astarra. Ogeita amar urte bete berriak. Asto zaarra.

– Aizu, Periko, egeita amar urte ez dira aldi luze...

– Zertarako dan. Astakeriak esan eta egiteko, naikoa. Zenbat astakeri esan eta egin ditezken aldi orretan, kontuan artzen al dezu...?

– Bai, bai. Ori ere ala da.

– Jaio ezkeroz, Iñaki bat izan det nere jaun da jabe: kopeta aundi, euskaltzale purrkatua. Ez du erderarik erabilliko ezertarako ere, oso beartuta ez bada. Ikullua daukat kale-barrean eta aldamenen nere nagusiaren sagardotegia upel eta guzti. Ogeita amar urte jaio nintzala guda madarikatu bat amitzean eta orduko nagusiak dirau oraindik... Noiz arte? Galde egiten du Iñaki kopeta-aundiak.

– Orixe galdetzen degu guztioak, Periko.

– Ba, oraindik, puska baterako zaudete. Orregaitik edo, alkartzen dira sagardotegian nere nagusia eta bere lagunek. Zeru eta lurra aztertzen dituzte eta arakutzen. Euskeraren egoera maiz aitutzen dute eta aren auzi-mauziak ondo ezagutzen ditut. Egoera larrian omen dago... Esaten duten guztia entzuten det ikuillutik, tartean ol zaar bartzuek besterik ez bait dago; zirrikietatik ikusi ere ikusten ditut. Zenbat alkarriketa berritsu, zenbat eztabaida gartsu, zenbat asarre eta trumoi...

Euskalzaleek ez dute alkar artuko sekula sekulotan.

– Orrenbestez...

– Bai, jauna, orresbestez. Bakoitzak bere astoari arre. Ori esan zuanak bazekien euskaldunen berri.

– Gaitz ori ez de euskaldunena bakarrik izango...

– Orixe bai nik ez dakidala. Emen agertzen diranak guztiak dira euskaldunak. Bestelako belarrimotxik ex da emendik sartzen. Danak dira ni bezelako belarri aundikoak. Ondotxo ezagutzen ditut. Goiak eta beiak jotzen dituzte; ezeri ez diote barkatzen. Ara esango dizut joan dan astelenean gertatutakoa. Pelis Txorta eritegitik zetorren, Donostian gaixo egonda gero eta bertako lagun batek esana agertu zigun. Istoriatza.

*Homo homini lupus:
gizona gizonaren areno.*

Bi oge zuri burnizkoak. Leio zabal bat ezkerara; bi gaueko-mai eta bi aulki. Nere aldameneko ogea utsik dago. Bost egun daramazkit ospitalean. Seigarren gaua. Gauegian gelako argiak piztu dituzte. Leusoz eta lo-alez betetako begiak iriki ditut. Baiña, zer da au...!? Bi moja, bi sendagille eta Ianguntzaille bat sartu dira barrura eta eurokin batera gizona zerraldo bat etzanda dakarte. Etxetik zuzenean ekarri ere, lotarako pijama kentzeko astirik gabe...

Eletrokardiograma aiñako guztiak egin dizkiote oge barruan. "Infarto de miocardio" aditu dut euren arteko mintzairan.

Eguna argitzearekin batera, sendagille gazte bat agertu zaigu aurrean:

– Zure izena?

– Juan Termosil

– Nungoa zera?

– Andaluziako

– Nun bizi zera?

– Emen Donostian

– Zer Ian egiten dezu?

– Nere kontura nabil gauza-karriotan.

Esan bear det aurretik, berarekin batera beste bi anai etorri zirala. Aundiak. Arpegi zabal eta bekoki illun. Golde-arrastoak aurpegian. Zimur gogorak. Asko eramandako giza-semeak. Zamarra lodikote eta motzak.

Lepo-ingurua larruzkoa. Oge-aurrean daude zutik. Medikiak:

– Zenbat anai zerate?

– Iru

– Aita bizirik al dezute?

– Ez

– Zerk eraman zuen beste mundura?

Gaixoa gelditu da erantzunik gabe. Aurrez-aurre daukan anaiari begiratzen dio. Kiñu egiten dio buruakin, baietz; esateko, alegia, zerk eraman duan:

– Goseak

Oraingoan mutu gelditu dana sendasgilea izan da. Geiago galdetzeko ausardirik ez...

* * *

Goizeko zazpiretarako ekartzen digute izparringia gelara; baiña nere aldameneko oneri ezer ez irakurtzeko agindu zion medikuak eta itzik ere ez aotik ateratzeko... Gerora, ordea, gauzak argitu dira: biotzekorik ez du ezer.

* * *

Eritegietako ordu luzeak: danetarako dago asti eta denbora. Itz-jario asi zitzaidan: Andaluziako lurralde zabaletako bastartxo batean jaio zan, kortijo oietako batean:

– Bizia eta eriotza jauntxoan eskuetan genduzkan

– Ainbeste!?

– Bai, ainbeste. Zerorrek ezagutuko dezu. nere etxearen berri emango dizudanean. Nere bi anaiak emen izan ziran.

– Gizon galantak

Ni naiz zaarrena eta aita nola il zitzaigun entzuna daukazu.

– Gogorra benetan

– Bai, oso gogorra; gaiña egi utsa. Aita gaixorik gendukan eta ni nintzan etxera ogia ekartzen zuan gizaki bakarra. Beizaia nintzan. Lurrean billatzen nituen paperetatik ikasi nuan irakurtzen; ez bait zan guretzat eskolarik. Anaiak gaztetxo eta aita gaixo. Emertzoti urte betetzean, pezeta bat geiago egunero irabazteko eskubidea ematen zidan legeak. Egun artan pozik zoratzen agertu nintzan nagusiarengana:

– Zer nai?

– Ara, jauna, gaur bate ditut emertzoti urte eta gaurtik daukat eskubidea pezeta bat geiago irabazteko...

– Bai, e...? Orregaitik ez kezkarik izan: zure lan ori zuk baiño pezeta bat merkeago zeinek egin, ez da emen faltako...

– Erantzun zitala

– Egun artan galdu nuan gure etxeko ogibea. Egoetik estutzen dezun txoria bezela gebiltzan danok etxean, ito bearrean... Andik laister aita aldendu zitzaigun, goseak eraginda. Berrogei urte betetzeko bat falta.

– Egoera larria...

– Bitartean soldaduzka egiteko garaia eldu zitzaidan eta uraxe izan zan nere askatasunaren ordua. Ondo jantzi eta ondo jan. Gizendu nintzan eta gizondu. Baita begiak iriki ere: bazirala, alegia, gure kortijotik at makiña bat lurralde zabalik munduan.

– Soldaduzka eginda, kortijora etxeratu al ziñan?

Zoroak emanda ere ez. Ez naiz ant geiago joan. Neure lurak ogi eskasa eta mingotza eman dit jateko. Gizarteak oinpean eduki gaitu zapalduta. Ez diogu zorrik. Geran apurra geure indar utsez egin degu. Ez jakinean eta nekepean erabilli gaitue... Zer zor diogu gorrotoa ez bada...?

– Eta, nora abiatu ziñan?

Inora ere ez. Emen, gaur bizi naizen erri onetan egin nuan soldaduzka, asi nintzan lan billa eta ostatu eman zidaten nere lenengo ogibidea.

– Zer lan?

– Boteilla utsak ardoz bete. Sei urte amaigabeak pasa nitun bodega illun bate-tik irten gabe. kaleko argirik ikusi gabe. Astegunez eta jaiez

Gero...?

– Diru apurtxo bat egin nuanean. berriro lan-eske. Arakin batekin gelditu nintzan morroi. Andik errekadere batengana jo nuan eta ofizioa gustatu. Arekin gelditu nintzan eta gerora neure kontura asi.

– Ondo, beraz?

– Lan-hide onen zirrikitu guztiak eza-gutzen ditut eta nere anaiak ekarri ditut sozio.

– Guztientzako lanik, bai?

– Nai-aiña lan izanen degu. Aundirikio jokatu bear. Ezagutzen ditut Madrid eta Barzelonako merkatuak. Erroman eta Paris'en izana ango merkatu zentralen berri jakiten...

– Etorkizuna zuekin dezute. noski...

– Zalantzarik gabe. Elburua badakigu eta bideak ezagutzen ditugu. Gogoa eta indarrak ez zaigu falta.

Garraioari merkataritza erantsi zioten Termosil Anaiak eta konsumo, elkartearren-tzat ekin zioten lanean. Burruka berriro. Latza eta kupirigabea:

– Ara, egun batez nere furgonetarekin nengoan kale-ertzean eta "kanpora emendik" esan zidan gure etsai baten langilleak. "Berebil au nerea da eta badet emen egoteko eskuhidea ere" erantzun nion. "Begira izenari"... Baiña, aren erantzuna zer izan zan badakizu...?

– Zer?

– Kamio zaar aundi batekin nere furgoneta itzuli barruko langostino guztiak lur-gaiñera boteaz. Guztiak alperrik galdu. Aste osoan irabazitakoak, une artan galdu...

– Erreklamazioa egiterik izan zendun?

– Lagun ezagunenganajo genduan justiziaren eske: baiña, jauntxo nor zan jakitea-reakin batera, alde egin ziguten. Bildurra zio-ten: baiña gu bildurtuko gaituen kristaurik ez da jaio oraindik.

– Zer egin zenduten?

– Gau artan jautxoak zitun kamioi guz-tien kurpillak ondatu. Lana eragotzi eta bien bitartean errespetoa sartu.

Ekintzak ugaritu ala, lan aberatsen billa saiatu dira. Sare osoa zabaldu dute bere inguruan: akarrioetatik bankuetara, merka-tzaritatik "club"etara. alkoetik marijuanara, morfinatik emagaldutara... Olkiak ordaiñe-tan: eurari gizarteak egindakoa gizarteari itzuliko die...

Beuren jabetasuna geroz eta aundiago. Iru Anaiak piñu-azieran antzera zeuden elkartuta. Irurak bat. Gogorrean aziak, gogor artzen zituzten mendekoak.

Pozioia zeukaten gorrotoarekin naastuta eta pozioia gaztediari sartzen saiatu ziran eta gaztedia, artalde baten antzera, arakiñen eskuetan erori arazi arte.

Ertegitiko egunak aaztuta zeuden. Gazte-dia menpean, lur eta mendiak menperatzeko oraindik. Elikoteroz ekin zioten lurraldeari begira bat ematen. Zoragarriak zeuden men-diak eta ibarrak: gaillurreetan aitzak gorri, nabar-kolore: beerago baso oparoak orlegi-illun: azpian larraiñak orlegi-bizi. Errekak mar-marrean garbi eta aize meea biriken pozgarri...

– Madarikatua! Or pozik bizi dituk...! Goazen ara: mendiak ordekatu, ordekat bete aizea kireztu, ura zikindu, bizitza gogortu; bitartean urre guztien jabe geu eginen gaituk.

Gauza bakar bat falta zitazien: politika-agintaritza. Aalmen lillugarri orren ondoren asi ziran. Demokrazia etorria zan ordurako eta agintaritza erriaren eskuetara etorria. Auteskundeak egin ziranean euren mende zegoen zabalkunde osoa. bai radioz eta bai telebistaz. Aldizkarietatik, zer esanik ez. Indarrez lortu edo diruz erosi botoak... Azkenik:

– Lortu diagu nai genduen. Orain erria ordenan jarri. Ez iñork ankarik mogituko gure baimenik gabe.

Lagunek ugari sortu zitzaizkien gorroto eta gogortasunerako prest. Illerriko arri zabalak garbi oso, Termosil Anaiei erria iduri: oso txukun, oso apal, oso menpeko. Biotzak eta buruak koipearen neurriera bigunduta, idien antzera mantso-mantso, gizatasunik gabe.

– Gizatasuna geuk daukagu eta ori nai-koa. Pailasoak eta ogia, orra auek bear duten gauza bakarra. Ez dute besterik bear.

Taldea pake santuan eta ordena berei-zian. Zoragarri. Illerri baten pakea. Arrak. atsa eta ustelkeria azpitik zebiltzen.

Zimaurtegitik aundienean ere loreak sortu oi dira noz-beinkaz. Egoera orren aurrean, "Danen Aurka" gizasemea jeiki da:

– Ardiak arategira bezela zoazte: illea mozten dizute, esnea jeisten. lukainkatarako aragia ebagitzen... Jeiki zaitezte! Ez al dezute zuen zoritxarrik ikusten? Konortea galdu al dezute?

Ardiek begiratu apala egin diote. Alperrik da. Entzungogor daude, ez aalmen eta ez gogo. Ez dute ezer. Drogari emanak dau-de. Menpean bear. ko.

Gizartetik artutako iraiña gizarteari biurtu diote Termosil Anaiak. Eta, gañezka.

Pelis Txorta ixilsu zanean, maikide guz-tiak asi ziran batera:

– Baiña, ori zer da: gertakizuna ala asmakizuna?

– Nik ondo ez dakit zer dan. Nik ez nituen Termosil Anaiak ezagutu; baiña, eritegian entzun nuen istori ori. Erdizka bein-tzat egia dala badakit; asmakizuna noraiño-koa dan, orixe ez dakit... Bear bada, profeta-ren bat ere bada tartean.

* * *

Ekin zioten oraindik ere eztabaidan gaz-tain erreka amaitu arte. Berba-jardun aretan eutanasia atera zuan batek platerera. Eutana-siarik egiten ote zan eritegietan, alegia. Berandu zan artan asteko eta Anton Kaleri Arantzazun praille egona degu eta teolojia ere ikasi zuan. Zeiñek obeto? Sagardo-baso bana eran zuten eta alde egin. ni ere ikuillu-ko pakean itzirik. Bazan ordua. Ez didate nai aiña lorik egiten uzten eta biar nere jaun kopeta-aundi orrek naiko du ni lanean eduki erremonta arte. Egunen batean nik emanda-ko ostikara pareakin illargiraiño bialduko det. Gabon.

Eutanasia eta eritegiak

Gaur larunbata. Taloak eta gaztaiñak erretzen ari dira sagardotegian. Biar lan gu-txi: nere ondoko bei onentzako helar apur ekartzea. Ori gauza erreza da nere jaun lña-ki ospinduta ez badator beintzat. Arrazoirik gabe makilka asiko balitz, lepezamarretik ainka egingo diot, ortzaka...

Anton Kale betaurreko eta guzti etorri zaigu. Gaztaiñak erretzen ari diran artean, paper zuri batetik asi da irakurtzen. Besteak ao zabalik daude bere inguruan. Onela asi da Anton Kale.

Eutanasia itzak zera esan nai du: nekeetan dagoen gaixoa iltzea, eriotza zuzenean dakarren zer-edo-zer egiñez. Orrelako eutanasiarik, zuzenean gaixoa erailtzen duena, ezin liteke inñolaz ere onartu. Orrelakorik onartzen bada, orduan gaisoak ez du uste onik izango bere sendagillenganako; ez bait du jakingo zertarako diran botikak, arek emandakoak, sendatzeko ala iltzeko.

—Bai, bai, ala izango dela-zion Praiskuk.

Eutanasia ori gaixoak berak eskatuko balu ere, gogo orreri amor ematea, gaixoari brere burua iltzen langutzea litzake. Ezin liteke orrelakorik onartu. Eutanasia (eriotza) erailketa onean bihurtzen degu, orrela jokatu ezkeroz.

Eutanasia beste era batera ere artu genezake; baiña, orduan ez da benetako eutanasia. Ortik sortzen dira naiko naaste. Esate baterako, gaixoari sendabide oso gaitzak eta kostosoak ukatzea; edo-ta miñak kentzeko lo-belarrak ematea naiz-eta bide orretatik gaixoari bizia murriztu... Bide oiek erabiltzea ez da benetako eutanasia. Garbi erabilliz leizke barruko kezkariz gabe.

Ori ere bizia kentzea da. Ez al dira bi eutanasiak berdiñak? (Anton Kalek).

—Ez dira berdiñak: lenengoan gauza bat ematen biziari alperrik luzatzen ez diogu uzten; bide kostosoak alperrikoak diralako gaixo orrentzat eta familiarako ondamendia; ori alde batetik eta bestetik, berriz, lo-belarra emanda miñari aurpegi ematen laguntzen diogulako eriotza xamurragoa izan dezan. Irten-biderik ez duten gaixoeri buruz ari gera.

—"Dakixenak bakixela" esaten ditek Lekeition eta ala izango dek.

Eriotz ona

Iltzeko era eta modu on baten eskubidea badu gizakiak, iltzeko era onik arkitu baliteke, beintzat. Gizon-emakumeen eriotza gizamaillakoa bear du izan eta eriotz-mota orreri esaten diogu Eriotz Ona. Erderaz Muerte Digna esan oi dana.

—Orain urte gutxi dirala, jenderik geien zion Pelix Txortak-etxean iltzen zan; orain, berriz, inñor ez da etxean iltzen. Geienak ospaletan.

Aurrera doa Anton Kale:

Egoera zearo aldatu da gaixoeri buruz: gaurko eritegietan jende-multsoa biltzen da artaldean antzera. Berdin sendagille eta beste laguntzaille guztiak. Danak talde aundia osatzen dute eritegi bakoitzean. Eta gaiso bakoitza egunero askoren eskuetatik pasako da; baiña inñortok ez du izango gaixo orren

norkiaren ajolik. Zaintazailleen erantzunkizuna taldean urtutzen da eta gaixoa gelditzen zambaki edo numero bat besterik ez dala, nortasuna galduta eta zerki bat bezela. Zerki interesgarria ala arrunta; baiña, zerki uts bat bezela (caso clínico). Eritegi batean gaixoa ez de norki hat izango, persona bat izango. bere senide eta lagunentzako ez bada.

Eritegiak, osategiak, hispitalak teknika-bidea dute begien aurrean eta ikuspegi orretatik datorkie aurrerapena; goxotasunik, maitasunik eta gizatasunik gabe, ordea. Gai onetan ez du inñor an ez erantzunkizunik, ez ardurarik ere.

Millaka gaixo ditun eritegiak fabrika baten antza du: teknika onarekin lana saillean eta erre egiten da; baiña, sendagille bakoitza gaixo geiegi ikusiko ditu egunero eta gaixo bakoitzak sendagille eta erizai geiegi... Danen artean gaixoa utziko dute bere bakardadean bakarrik. Bere bildur, bere pena, bere buru-auste, bere larri-aldiekin... bakardadean bakarrik. Eta jendez inguraturik egon arren, eriotza etorriko zaio ixilka bere bakardade artan.

Hospital aundi batean azterketa bat egin zuten elizaiñen artean. Galdera auxe zan: —Nun nai zenduke il? Eta geien arantzuna: —Neure etxean, neure senitartean, lagunez inguraturik; ez beintzat onelako eritegi batean.

Elkarteak du errua, beste bideak baztertuz, teknika-bideetan bakarrik dabillelako. Sandegilleak, eurak ere, ez dakite zer egin il-zorian dagoenarekin lo-belarra ematea ez bada: konortea kendu eta burua galdu-erazi... Beste erremediorik ez dakite ez medikuek, ez beste erizaiñek ere.

Soka orretan sartzen dira, bear bada, ara joaten diran senitarteko eta lagunek, kapellauak berberak ere tarteko direla. Hispitaleko giroak, moltsoka gaixoak egoteak edo, ez du, nunbait, lan orretan asko laguntzen.

Pelikula italiar batean Sofia Loren agertzen da hospital aundi bateko moja eta berekin batera erizain komunista bat. Burruka sortzen da bien artean, zeñek il-zorian gaixoari obeto lagundu: mojatxoak bere otoitzeekin eta otoitza eragiñez; komunistak, berriz, eskutik elduz eta ondoan egonez bere kidekoekin.

Bien bitartean aukera kentzen zion mojatxoari, komunisteiri laguntzen etortzeko.

x

Gaur egun sekula baiño bakarrago iltzen zaizkigu gure gaixoak. Larritu orduko eritegira eramaten dizkigu eta inñor etxean geldit-

zen bada, ez dakigu ordu larri oietan laguntzeko zer egin ere, lo-belarra ematea ez bada. Ez dakigu nola lagundu eta zer jokabide erabili.

Illetak ondu dira eta edertu; baiña, il-zorian dauden laguntza murriztu eginda. Lanik izaten zuten orain urte batzuek parrokietako apaizek larri-aldian zeuden gaixoeri laguntzen; orain, berriz, gaixoak hospitalera eta bertan iltzen dira geien bere etxetik eta bere girotik aparte, orixe geien zuten orduan.

Baziran gure erri txikietan zerora antzeko emakumetxoak ere laguntzen doi berezia zutenak, aldi orretan bereziki. Aiek ere galdu ziran... Bearrik ere ez, ez bait inñor errian galditzen iltzeko...

Gure gizarteak ez dio, inñundik ere, eriotzari aurrez-aurre begiratu nai. Alegiñak egiten ditu eriotza etxean gertatu ez dedin eta, al bada, gorpua hospitalean eduki illeta-ordurarte. Orrela, "gaubela" egin bearrik ez. Garai batean eliza barruan edo elizondoan zeuden illerriak, urrutira eraman ditugu eta gorpua ixillean eraman gizartea konturatu ez dedin. Ez dezala eriotzaren arrastorik begien aurrean ikusi ere.

Gizakia onurak emateko dago munduan jarria eta goi-maillako produktibitateari euzteko. Orretarako gauza ez dana, erditik kendu, ez bait du ezertarako balio. Traste zaarrak ganbarara eramaten dira eta ganbararik ezean, zaborretara bota eta erre.

Eutanasia (eriotz-ona, eriotz-egokia) asmoi oietatik sortua dirudi. Baiña, orrela jokatzu "eriotz egokia"ren ordez "ilketa egokia" gerta litzake: esku garbiekin gizakia erail eta neu lasai gelditu... Tranpa-kale. Hospitalak sendategi izan bearrean, erioztegi gertatzen dira: matadero egokiak eta sendagillea, berriz, korridetako puntilleroa.

5

Gizon-emakumeek gizaki-erara iltzeko eskubidea dute eta eskubide orrek eskatzen du, gaixoak bere egoeraren berri jakitea; naiz, eta egoera ori larrira izan. Ezin lezaioke egi ori gaixoari ukatu. Eskubide ori berea du eta bere izateari dagokiona. Ezjakiñean gizakia iltzen uztea ez da jokabide zuzena.

Nork, noiz eta nola berri eman, ori beste arazo bat da. Neurriak artu bear gaixoaren gizatasunaren erara, apurka ala bete-betean, esateko; baiña, dana dala, egia esan. Ez dezagula beste aldera bialdu ezereen berri gabe.

Maitasunez eta kristau-fedez bear da.

Maitasunez eta otoitzez.

Otoitz egiten lagundu. Aldamenean egon, eskutik eldu eta laztandu, berarekin, berak alduen eran, otoitz egin... Ori bai dala ondo iltzen laguntzea. Kristauek, ordea, orrelako oiturak aztuta gahiltza. Gaixoaren aurrean zutik, ezer egin gabe, larri dagoanari begira... Laguntza eskasa da ori. Orretarako sukaldean egotea ohea litzake. Aldiko bat naikoa da, gaixoak besterik eskatzen ez badu.

Erioz Ona bide orretatik etorri lezake. Eutanasia, berriz, Erailtza Ona gertatuko da.

Oiek danak entzunda kezkatu gelditu ziran, urteetan aurrera bait zeuden. Nere nagusiak ni, Periko Fortuna naizen au, txoritxotako salduko nau egunen batean; baiña, bera ere, eta bere lagunek, egon dezakete kontuz: euren seme-alabak izan dira saltzailleak. Zeifiek erosiko ditu? Giza-aragia luakaitetarako, mitegia. Ez du ezertarako balio. Lurpean usteltzeko.

II.

Zaarren eriotzatik berrien eriotzara pasa ziran etenik gabe.

- Bai-zion Iñaki nere jabeak-gure auzolo Jospifisiren alaba gazteena Ingalaterrara joana degu

- Igelesez ikastera?

- Nungo munduan bizi aiz i, Anton Baxarri? Orretara ez, beintzat.

- Zerfara, ba?

- Aurgaltzera

- Orretarako araiño joan bear da? Edozein atsok-dio Pelis Txortak-, sorgin oietako batek, egin lezaken lana deza...

- Ixilpean egiteko bai eta orrek arrisku asko ditu; Ingalaterran, ordea, aurgaltzea legez onartuta dago.

- Nola onartu lezateke ori? Lege ori onartu ezkeru, eutanasia ondoren dator eta orduan, errukarriak gu...

Peru Kirten sartu da sagardotegian eta entzun ditu alkarizketak:

- Zergatik onartu ez? Erri aurreratuenak onartzen dik orrelako lege bat; gahiera, olatuaren aurre-puntan diranak, oiek, Erriaren diruetatik ordaintzen ditek lan ori...

- Eta, erriaren dirutik, geure dirutik, ordaindu bear ditugu besteen okerrak...?

- Zergatik ez? Ori emakumearen askatasunerako da.

- Bere askatasuna inoren kalterik, bere seme-alabeen eriotzetik... Aitzaki orrekin gizona gertatzen da benetako aske...

Iñakik, berea da sagardotegia, auzia erabaki du eta eztabaida ebaki:

- Emen daukat nik euskal aldizkari batean gai oneri buruz idatzi dutena. Arretaz entzun.

Aurgaltzea, amnistia eta askatasuna

Kirofanoa

Ilunbarra aurrera doa. Eguzkiak bere uregorrizko printzak galtzen ari dan neurrian, gauak bere estalki beltza kokatzen du izaki osoaren gainean... Goizeko izarra agertu ortzian, zero gau illundu baiño lenago: "Ez negarrik egin eguzkiak alde egin duela, malkoak ez dizute izarrik ikusten utzikotat".

Sendagillearen egon-gelan zai dauden iru neskato auek ez dute izarri begiratzeko astirik; gau beltzak artu bait die biotza... Sabelean daramaten aurra galdu nai dute bera ezagutu aurretik, ezagututa gero damutu ez ditezten.

Arratsalde osoa daramate zai. Eurak etorri diranean, gela nezkatoz gainezka zegoen. "Cien mil mujeres siguen abortando en el extranjero" zion 1986garrengo abustuaren lan Donostiako egunkari batek.

Kirofanoan sendagillea eta bere lagunek izaridan daude eta ez bero dagoelako, lanaren poderioz baizik:

- Orratzak! Dio sendagilleak.

Eta orratza eskeintzen diote aurra zirikatzeko. Bursan barrena sartu dio, amaren sabelean gordeta dagoen aurrari, burnizko jostorratza. Aurra protesta bizian diardu. Ez alperrik. Preso daukate, loturik, amaren sabel biguñean, ain eskutuki goixo eta segurua zan sabel orretan. Lotuta daukate; eskapatu ezin eta jaio baiño lenago, amaren erabakiz, il egin bear...

Gizon prestua izateko sortutako aurra, ez du argirik ikusiko. Bere amak eraman du eriotzara. Sendagillearen eskutik. Gizartea sendatzeko prestatu dan gizonak erail du. Zenbat diru txautu eta gastatu ditun gizarteak gizon ori sendagintzarako prestatzeko... Orretxek erail ditu amen seme-alabatxoak!

Aur-galdua eta bere aur-lagunak, oraindik epel eta dar-dar, zikinpotora bota dituzte. Ogei aldiz egindako erailketa egun onetan:

- Gaurko naikoa degu. Aspertu naiz.

Emakume laguntzaillea gerturatu zaió belarrira:

- Beste iru daude zai.

- Gaurkoz ez besterik ekarri. Nekez iguinduta gaude.

Aur-galduak eta aur-lagunak kosmetikagaiak omen dira, emakumearen azala leguntzeko eta elikatzeko oso egokiak. Bear bada ama orrek kosmetika-gantza erosten duanean, bere seme-alabarekin egindakoa gerta liteke: eurok lagunduko diote gorputz-azala lirain gordetzen... Zikin-pototik ontzi aundi batzuetara irauli dituzte eta aur-lagunak eten diranean, nauste berraste artan aur-galduak agertu dira eskutxuak gora dituztela, laguntza eske... Ez alperrik. Urreak arri biurtu dio gizakiari biotza. Askatasunaren izenean amak, irabaziaren izenean sendagilleak.

Ogei intziri larrik irten dute gaur goruntz gela onetatik, odol errugabe aun alde justizia eskatzen...

Manifestapena

Aurra galdu duten emekumeak kalera irteetan, manifestaldi batekin topo egin dute kalean: Amnistia orokorra, Presoak kalera, Eriotz-zorrik ez inoentzat... Orra zenbat gauza eskatzen dituzten... Gizon-emakumeek, alkarri eskuak emanez, katea osatu dute. Preso guztiak kaleratu nai dituzte. Giltzapeturik ez. Askatasuna darentzat, Eriotza inoentzat ere ez: eriotz-zorrik ez.

Bat-batean polizikoek agertu dira kaleertz batetik. Ango ankaotsa. Manifestaldikoek kale-zarrera jo dute. Burruka sortu da. Arrika batzuek esku-utsik eta fusillekin besteak pelota eta ke-potoak botatzen... Une batean kale-zaarrak guda-leku zirudian.

Presoak askatu ez eta libertatea kalceetan galdu. Askatasuna eskatzeko aña askatasunik ez da. Gizonak gizona menperatu. Aldunak alduan eran. Goikoak bekoari. Estaduak erriari. Indartsuak ergelari. Norbera libre izateko besteak katepean ipiñi, besteak giltzapetu, besteak zanpatu...

Besteen askatasuna eskatzeko eskubidea badegu. Bai, orixe. Erailde kriminalari ere errespetoa bear zaiola uste degu. Bai, orixe. Erailde-kriminala ez dala eraildua izan bear uste degu, eriotz-zigorren aurka gaudenok. Bai, orixe.

Baiña ama batek ere bere sabeleko aurri indarkeria egiten dio aur-galtzean: eriotz-arañoko indarkeria. Kriminal bateri eriotz-rik eman bear ez bazaio, nola liteke aurra beuren amean sabeletan irailak izatea...! Eta, ama bateri eskubide ori ezagutzea...!? Eta ori gizarteak berak ordainduta...!?

Erailketa

Manifestalditik etxera bildu geranean, orduantxe ari ziran irratia eta telebista, biak

KONTU-KONTARI

batera. berri au ematen: atso xaarra erail zuen gaztea arrapatu dutela, alegia. Aitortu ere aitortu du. beste zazpi atso xaar illak ditula aurretik.

Bere jokabidea: Pasealekuetan ikusten zitun andratxoengana urbiltzen zan, bakarrik zeudetenean, oso ezagunak balitu bezela. Aurtzarotik ezagutzen zitun. Bere bakardade artan, andratxoa poztu egiten zan orrelako ezaupide batekin eta ar-emanetan asi. Gazteak konfiantza osoa lortzen zunean. etxera joaten zitzaion laguntzera eta denbora pasa. Eraman aundiz jokatzeko zuan eta apurka-apurka ikasten zuan nun zeuzkan andratxoak here dirutxuak gordeta. Aurrezki-kutxak baiño bi aldiz geiago emango zion berak korritu bezela. Eman ere bai. Diruak eta beste gaiñontzeko aberastasunak bereganatzen zituanean, andratxoa baiñura joaten zan batean. sartu eta lepezamarretik elduz, ur-azpian itoten zuan.

Andratxoa etxetik irteten ez zuela auzo-koek konturatzerako, pasa oi ziran iru edo lau egun. Bitarte orretan gure gaztea andik urrutian beste amonaxto baterekin artu-emanetan asita zegoen...

– Eriotza zor zaio. Dio Fiskalak.

Baiña. eriotzaren aurkako manifestaldia kalean dabillen artean, ez zaio erreza izango fiskalari, gaztea eriotzara eramatea... Eriotza batengatik beste eriotza bat eskatzea, alperrikako gauza bait da: bizitzarako eskubidea izanik gizakiaren eskubiderik oiñarrizkoena. Aurgalduari ukatzen zaiona.

Egoi-aizea. zoro-aizea, sorgin-aizea. Orra iru izen: kostaldean, berriz, erreka-aizea. Egoi-aizeak eta illargi beteak alkar jotzen dutenean, orduan izaten da gure burugarunetan alako ari-eten eta lotura-askatze bereizia... irudimenaren ganbara puztu. goiak arrotu eta zorabioa sortutzeko moduan.

Gaur il-hete eta ego-aizea.

Eriotz-zorraren aurkako manifestaldiak, amnistiaren aldekoakin tipo egin du Barrenkalean. Jende-moltsoak kaleak bete dabilta, erlauntzaren zurrumurrua sortuz gorutz datorren eta teillatutik teillatura zabaltzen dana laino baten itxuran... Bi manifestaldi naikoak ez dirala, Emakume Askatuek sortu dute irugarrena Goikolatetik Barrenkalera oiuka:

– Emakumea, kateak eten. Aur-galtzea libro. Aur-galtzearen eskubidea, askatasunaren gaillurra...

Kriminalari eriotzik ez. Amaren sabeleko aurrari eriotza bai. Preso dagoen gaizkille guztiei, askatasuna... Orra zer konpota eder... Orra zer saski-naski trakets... Zer naaste-

borraste ikaragarri... Gaizkillearen bizia gorde artarako eskubidea ematen diogulako eta une berean, aur errugabearen eriotza eskatu, amaren askatasuna dala aitzaki...

Gure gizarte au erotasunari emana dirudi.

Sortutako aurrak askoz geiago galtzen omen dira, jaiogaiño aur-galdu auentzat betetzen da Joberen aieneka:

Utikan nere sor-eguna eta 'sein arra sortu da' zioten gana. Egun ura itzali bedi. goitik Jainkoak ez dezaiola hegira ez eta argiak bere izpirik eman aren gaiñera... Gau artaz illunbea jabetu bedi... goi-izarrak ez bekio bere argirik eman. Zergaitik ez nintzan umontzitik arat amasabeletik sortzean bizia galdurik? Zergaitik, aitaren belaunak nere zai zeuden eta amaren ugatz biak ni azteko gerturik? Orain nare nintzake, Iotan atsedeten...

Gentza eta pakea bere bizi osoan nabari izan zuenak esaten ditu itz negargarri oiek kortako gorotzetan neke miñez etzanda dagoenean; lenago zorionez gaiñezka eta orain erio-samingarri baten zai... Bizitzan, ordea, argia berriro piztu zitzaion eta mada-rikapen oiek ukatu. Eguna berriz ere, gau beltzaren ondoren. piztu zitzaion. Jainkoari barkapen eskatzen dio eta eskerrak ematen kantari.

Madarikapenak bedeinkapen biurtzen aukerarik ez zaie, Job'eri bezela. ematen milloika eta milloika aurreiri: bein betirako irailak. beste aukerarik gabe.

Bera mundura ekarri zuen emakumearen askatasunaren izenean...! Kateak autsi. semeari buruan mazoakin emanez.

Libertade merkea!

Arazo oneri buruz, ona ipui zaar bat:

Iniuxente egunean eun aurtxo gerturatzen omen ziran Herodes'en illobira: Belen'en illerazi zitun umetxoen animak. Alkarri eskuak emanda Herodes'en illobiaren inguruan dantzan eta kantari iltzaillea mada-rikatzen... Herodes, izuak artuta, iges doa eta aurrek bere ondoren garraixika. Zorabio artan lapur-zulo batean sartzen da: baiña, lapurrek bere zulo artatik makilka ataratzen dute, ez bait dute euren artean orrelako gizon ankerrik eta zitalik nai. Lapurrak dira eta lapurretan egiten dute: tarteka, besterik izeñean, odola ere ixuritzen dute. Aunak erail ordea, beste arazo bat da eta eurok ez

dute orrelako biotz beltzik... Andik irten eta eroturik korrika itsas-lapurren ontzira salto egiten du, aurrak ondoren ditula. Kapitanak ezpata-muturra ipintzen dio Herodes'ri ^{errian} eta kanpora ateratzen du asarre bizi. Begi bakarria izan arren eta errena. oietxek izaki bere eginkizunaren señalirik onenak, aurrak erailtzea ez da bere lana, naiz-eta tarteka barkuan ondoratu. Baiña. burruka leia batean, begia eta anka galtzeko arriskuan... Aurrak erailtzea, ordea, arrisku gabeko lan negargarri bat besterik ez da:

Kanpora nere barkutik biotz gabeko gizakume ustel ori...!

Igeska doa berriro errian zear eta estutasun artan etxetxo baten atea iriki eta barrura sartu da babes billa. Une artan sorgin antzeko emekume zikin batek jostorraz luzea du bere eskuetan, ogean dagoen ama gazteak sabelean daraman aurtxoari, sartzeko. Ori ikustean Herodes'ek burua jasotzen du arro:

– Ni ez nintzan zuen ama. Ama orrek berak galtzen du here aurra! Umetxoek. burua makur eta malkoak begietan, bakoitza bere illobira. Arrezkero pakean omen da Herodes.

Gogorak iruditu zitzairen Iñakiren itzak eta bereala ziran ez eta bai. Ni bien bitartean lasai: guk ez ditugu geure aurrak galtzen berezko okerkeriren bat ez bada. Astoak gerala eta astakeriak egiten ditugula... Esker-rrak gizon sortu ez nindutela: bestela gizon

Oiek bai dirala benetako okerkeriak. Nagon asto. Anton Baxarrik eman zion mintzairari asiera:

– Esandako itz oiek gogorak dituk benetan oiek orrela al dira?

– Zer iruditzen zaik? Dira ala ez dira? Iñakik erantzun.

– Bai, ala ematen dik: baiña jendea ez zegok orrekin konforme...

– Konforme ez egon arren-zion Anton Kalek-izan ala dituk, naiz-eta askatasunaren ikurriñaren azpian zatorkeri asko gorde...

Zer zatorkeri...? Anton Baxarrik.

– Norberekeria ugari: ni ondo izan ezkerro, besteak orkonpon. Anton Kalek.

– Geure burua maite, beste guztien kaltean bada ere. Iñakik.

Jainko txiki orreri eskeintzen diogu baita geure semeen bizia ere... Ori bai dala benetako Molok.

– Anton Kale, eta nor dek Molik ori? Anton Baxarrik.

– Israel inguruko errien jainko txiki bat.

– Eta. zer egiten zioten ba jainko orreri?

– Bere brontzeko irudia sutan goritu eta seme-alabatxoak berari bota bertan erre zitezen.

—Ori bai dala astakaria, ori!

—Eta. aurgaltzea astakeri txikigoa al da? Iñakik.

Nik, nere jabearen aotik, oiek entzutean ekin nion arrantzaka ikuilluan. protesta bizian: guk ez degu orrelako gizonkeririk egiten...! Nere nagusi kopeta aundia kortan sartu eta makilka asi zitzaidan. ni ixil arazteko. Ni. berriz. ari ostikoka. Artan amaitu zan hart arratseko billera. Asarre jeiki da nere aurka Iñaki, arazoa bukatzeke utzi zutelako. Gaur bilduko omen dira herriro.

Bildu dira gaur berriro nik esan bezela. Atzo erabillitakoari eldu diote, baiña giroa ostuta zegoen. Gaiari amaiera emateko one-lia zion Iñakik:

—Dana dala eta dena den, ibilli oker aietatik etorri zitzaion pakea Herodes'eri.

Pelix Txortak erantzun:

—Pakean utziko zuten aurrek, baiña ez bere konzienziak...

—Konzienzia —Anton Baxarrik— berdea zan eta astoak jan omen zuan.

Ori entzutean ekion diot arrantzaka: gizakumeak okerra egiten duen bakoitzean, zergaitik ateratzen gaitue platerera...?

Iñakik orru egin zidan sagardotegitik:

—Ago ixillik. Periko. sekulako pasadea artu nai ez badek!

Ixildu bearko eta ixildu naiz, makilka ilko nau bestela. Beiña Pelix Txorta ixilduko duenik ez dago. esatekorik duenean. Eta gaur esateko dago. Gerratean entzundako gertakizuna dakar maira.

Kontuak

Egun gorriak ziran egun aiek.

Erri osoak kamiñoetan zear, nora ez zekitel, euren aberastasun apurrak bizkarrean zituztela. Geienak andrazko, ume eta agurreak ziran. Gaztedia eta gizaseme gordiñak mendietatik zebiltzen, armak eskuetan...

Anai-arteko burruka beltz iguingarria. Guda legorra. Odolez gorri, bekaitzez illun. Malko mingotzak begietan... Gose eta egarri. Bero eta otz. Aterperik eza. Kamiño bazterretan lo...

Mendietan arerio zital errukigabea, jaun eta jabe.

—Cien a ochenta! Cien a ochenta!

Zeñen aide...?

—Gorrien aide.

—Bai.

Laterriaren kapitaleko irratian Prieto jauna:

—Gu gera nagusi, gu garaille! Ona emen gure armak...

Ontzako-urreen tin-tina. iratiaren bidez, erri guztietara. sukalde guztietara... Urrea gorri bait zan... Udiñek ez zuten deusik.

—Zuek ez zerate ezer. urre-gorria gurea bait da...!

Urre-gorritik kanpo bada besterik, ordea.

Egun artan urregorridunak aurretik igeska eta urdiñek ondoren aurrekoak arrapanaiean. "No pasarán" bide-ertzetako ormeetan. Esan bearra dago, Espaiñiako urregorriak Madrid'en zeudela eta ez Euskadin. Emen ez diru. ez egazkin eta eskuetako armak ere oso urri.

"Detente bala, el Corazón de Jesús está conmigo" erasoka zetozenen kaki koloreko soiñoekoetan... Naparrak geienak. Oietako batek iru arrasto ori gerreraren esku-muturrean: brigada-maillako adierazgarria:

—Etorri zera berriro, Petrikorena?

—Bai, gizona. Makiña bat egun larri pasa dugu.

—Nundik zatoz?

—Bizkaitik, Lemonako aitzeetatik.

—Ara año eldu zerazte?

—Neke eta odol-ixurtze ugari bitartean...

—Ainbeste...?

—Odolez ditut eskuak zikindu.

Begiak zitun larri, beuron zuloetatik irten bearrean. Barruko larriak eragiten zion mingaiñari. Itz-jario gendukan gau artan eta pattarretan barruko arra il nai. Taberna zuloan geuden berarekin iru lagun zaar. Barubarruko korapilloa askatu nai. Karga aztuna estomago-zuloan. Gonbito-larria eta nora-ara bota bear zikin aiek. Gu gerta giñan zikin-zulo.

—Zazpi illebeta dira guk emendik aide egin genduela...

—Zazpi illebeta luze.

—Zuk ez dakizu ondo...! Negu osoa mendian aterperik gabe. Eurria eta bisutza, elurra eta kaskabarra... Ezurretaraiño bustiak. otza ezur-muiñetan eta izotza animaren biotz-erdian: eozkor eta legor. Espirituaren toleste izkutuenean gure aingerua illik... Deabruaren menpean...

—Zer ari zeran, gizon...!?

—Guda anker onek maitasuna antzutu digu biotzean eta pizti nazkagarrien antzeko egin gaitu.

—Ez dizut tutik entenditzen.

Gerratean ezagutu nuen Petrikorena. Ezaupidea bai, besterik ez; beartuta egin bait

ninduen curen arteko eta euren mendeko. Arrituta nengoen ark neri esan bearrekin. Begiak zeuzkan urrutian, beuren zulotik irtetzeko zorian: ezpaitetako ertzak txistu-appearrez, hiboteko illeak dar-dar. ames-larrian erortzeko larri:

—Aizu. etxeoandrea, kopatxo Nana pátar ondoezak emango dio bestela-ta.

—Utsune illun batean erori nai nuke eta an illunpeetan neure burua galdu...

Zer ari zera? Zer dezu?

—Ezin dut burutik kendu.

Zer da. baiña, burutik kendu nai dezun on...?

Aurpegiko giamrak eten bearrean, zimurak sakoni eta luze gora-ta-bera bekoki eta matrail-egur inguru guztian...

Tinko.

Leertzeko zorian.

Zubi ondo batean giñan. gure buruak erreka malkarrean gorderik, oiñak udetan. Egun-sentiaren argia, sutautsaren kolorea galdurik. urdiñez jazten ari zan. Txoriak beuren ezarriak ganbitzen, egunari agur egiteko. Izaki guztietan Udaberria nabari. geure biotzetan ezik. Begiak mendi aren gaillurrean genduzkan josita, aitzaren erpiñean... Goi aretan bazan ezer, guz ez jakin, ordea, zer.

—Zenbat ziñaten?

Gizaseme asko. Millaka. Bat-batean kañoi-burrunda aidean. Mendi-inguru osoa sutan. Ke-mordoak. perrikoen antzera, sortzen ziran gaillur aretan kañoisoiñu bakoi-tzeko...

—Musika ederra

Ondoren ogeita amar egazti aitzeetatik zear beuren bonbak botatzen.

Baillara osoa zarata-oiartzunez bete zan eta biotzeko korapilla zarata aretxek lasaitzen zigun. Nola argizari itzal-berriak keia darion, ala millaka kandeleen keiak Lemonako aitzeetatik zerurantz. Izugarriko zumnu-mummu aren ondoren. ixilla. Txoritxuak izu eta mutu. Egun-sentia epel eta ixo. Errekako ur gardenak marmarioka itsasoruntz. Beste otsik, ez inguru guzian...

—Eta. zuek?

Gu mendi-totorrera begira, bizirik ote zan iñor.

—Luze irauñ zuten bonbardeoak?

—Kañoi eta egazkiñez ordu pare bateko lana egin zuten. Turutak urratu zuan ixil-aldi, jeiki nintzan lurretik eta mutillak ondoren nitula, ekin nion mendiko egaletik gora. Ez zan ikusten ezer ez-eta sentitzen ere... Ames batetik bezela, ametralladora batek esnatu nindun ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta... Ondoren garraxia, aiena, madarikazioa...

KONTU-KONTARI

- Eta...?

Lurrari itsatsita gelditu giñan, al zuanak al zuan tokian. Laparik ez da selulan aitzari josi guk lurrari eldu giñun bezela... Oraindik ere bizi dituk madarikatu oiek... Burua jasotzen zuanari zuloa egiten zioten txapelean...

Belar-izpi batek egiten zidan kili-kili sudur-zuloetan... Lurraren usaia bai usai gozoa eta sentikorra; ama lurraren babesak gordetzen nindun bere magalean.

Lur-ikara batek azpia jango balidake...? Orduantxe susmatu nuen lur-erdibitze baten ikaragarria. Lurraren segurantzak balduta, an galtzen dira gizonaren ziurtasun guztiak. Lurraren ziurtasunak ematen dio gizonari bere segurantzak.

- Luzaro egon ziñeten mogitzeke?

- Ordu luzeak lurren gaiñean etzanik.

- Noiz arte?

İñularrean turuta otsa berriro: errekarra berriz ere izkutu billa. Gau osoa ibaiaren babesean izarreiri begira. Amabiak inguru izango zan illargia mendigaiñetik agertu zitzaigunean. Il-gora. Izotza. Ez jan eta ez lo. Errekako ura edateko. Esku-oiñak izoztuta eta burua galdatan. Ames eta esnai, lokuluska batzuek egin nituen.

- Gaua luze?

Bai eta eguna zabaltzeko bildur. Bil-durrakin batera, zirt edo zart egiteko gogoia eta irrika. Goizaldean kañoiak eta egazkiñak atzo baiño areago: Lemonako aitzak inper-nuko ate.

- Lagun berririk?

Oste berriak etorri ziran, batalla-oi geiago. Guztiok mendira, bata bestearen ondoren. Eldu gera maldan gora erdiraino. Lurraren kontra arnasa apur bat artu eta, gora mutillak...! Eun metro egin baiño lenen gure elkarteko amaika lagun balduta daude: ogeita amarretik, amaika. Zeiñ elduko da goraiño?

Ainbeste bonbardeo eta oraindik bizi ziran?

Bai, bizi ziran; ez dakit nola. Goienengo gaillurrak zuloz beterik zeuden. Une artan eguerdi-eguerdia zan eta eguzkiak nolabait ere berotzen zuan apurxo bat. Arri baten babespean gordetzen nuan neure burua. Eguzki epeletan tiroak aide guzitik... Zein ederra dan bizia; nik, ordea, egoera artan bizitzarako itxaropenik ez. Etorkizuna beltzez agertzen zitzaidan goiz artan; aurrean nuen orma beltz aundia igaro eziña zan. Eguzki argitsua azalean, illuna biotzaren erdian...

- Zer jokabide izan zenduten?

- Arriskuan gaude denok, pentsa nuan eta kañoiak ekin diote berriro goiko

amallan. Egarri naiz; ai beko ur gardena banu

edateko... Sukarra odoletan eta txorabioa buruan. Jeiki naiz: goraiño mutilla, gaillurreraino...! Jeiki eta etzan, zoro baten antzera, beti babes baten billa... Tiroa eskubitik eta tiroa ezkerretik, esku-bonbak arrika nun nai... Eldu gera goraiño eta gure etsaiak ige-si dijoaz... Gurea da garaipena! Gora gu eta gutarrak! Aurrean zanga-zuloak; argaletik indarrak atera eta salto baten sartu naiz barrura pistola eskuan dedala. Ni ikustean:

"Confesión!" deadar eritutako etsasi batek.

"Que te confiese tu padre!" esanez bost bala sartu nizkion buruan.

* * *

Arnasa barru-barrutik artu du nere lagun onek eta arpegiko tinkoa lasaitu zaio, burua makur... Etsaiari ukatu zion konfesioa, berorrek bear, gizarajo orrek. Badu bere bizitzarako naiko atsekabe eta konzintziko aztun

Sagarditegikoak ixilik entzun istoriaren amaiera. Une baten ondoren Anton Kalek artu zuan itza:

- Ori benetan gertatu zan?

Lemonako aitzak urdiñek artu zuten egunean.

- Gogortxo dek.

- Eta gerra ura zer izan zan, gogorkeriz asetako guda zital bat besterik?

Orduko okerkeriak amaierarik ez dute: sinisgabeko ateak egiñak aundiak izan badira, gurutzedunek egindakoak ez dira atzean galditzen. Aien okerkeriak berrogei urteen zear milla modutara entzunda dauzkagu; baiña, urdiñek egindakoen berri tokian tokikoek bakarrik jakin izan dituzte...

Bai, orduan ezaguera zutenek erailtze asko ikusi edo entzun izan dituzte gure artean, kamiokada gizaseme amiltegian bera botatzea bezelakoak...

Gure errietako edozein kirtenek egin dezake orrelakoak eta egin dituzte; baiña, kapellau bateri entzunda daukat "Brigadas Internacionales" oietako saldadu polako bateri gudazale kristauak egiña...

- Zer zan, ba...?

Erasoaldi batean preso artu zuten eta sokaz barrabilletatik lotuta erabilli ondoren, ametralladora baten ankakin errematatu.

- Ezin liteke ori orrela izan.

Nik ez det asmatu. Entzundakoa esaten det itzez-itzez. Eta arek ez zuan penaz esaten, kontakizun xeble baten antzera baizik. Ez ziran karpeto-betonikoak; guretarrak baizik.

Anton Kalek:

Ikaragarriak izan gaituk, onbidetik bezela txarbidetik ere. Loiolako İñigo eta Xabierko Prantriskorekin batera agertzen zaigu Lope de Aguirre "El Traidor", Araoz'ko semea, Felipe Agarren aurka jeiki zana, eriotza zabalduz bere inguru gurtian. Irurak, bakoitza bere bidetik, aundiak. Badira kaskarrak ere biotzgabeak. Ona mixiolari batzueri gertatua:

Katu beltz

Urte asko dira Euskalerria Ameriketara begira asi zanetik, ango erri atzeratuari Kristautasun bidean laguntzeko. Gazteizko Eliz aurretik, mixiolariak bidaltzen asi zan. Naparroak ere bialdu izan ditu; baiña, bere kasa jokatu du beti gauza auetan bezela besteetan ere.

Mixiolari artean Euskalerritik Ameriketara eta andik onerako joan-etorria ugaritu ziran. Ekuador'eko Los Rios probintzia aukeratu zuten asierarako. Geroago El Oro'ra zabaldu ziran. Andik Manabi'ra, Venezuelara, Brasil'era, Angola'ra, Ruanda'ra... Nora ez?

Ekuador Ego-ameriketara dago. Curacao, itsas-ertze-erri aundi eta naasia, zan Euskalerritik arako bidean tarteko. Bere moilletan enda eta arraza guztietako kristauak billa zizezkean: esnea bezin zuri eta kafea bezin beltz. Baita kafe-esne kolorekoak ere: mulato eta kriollo, enda guzieren ondorenak.

Egun artan bi mixiolari, itsas-ontzitik irtenda, moilletan itzjario:

- Zenbat euskaldunen oiñek zapaldu ote dituzte moilla auek...?

- Cristobal Colon'ekin asi, bere barkuko euskaldunekin, eta arrezkero etengabeko errenkada luzea...

Geu ere aien tartekoak gaituk.

Izan ere euskaldunok ez gaituk jaio gelditako.

Lurraldean eman zigun Jainkoak eder. Millaka urteetan egon gaituk Auñamendiri itsatsita bezela geldi; Geure jatorria mendiarri lotutako baserrietan zeukagu... Zer arrano gertatzen zaiguk...?

Biotza urduri eta eziñ-egona zaiñetan; lur zabalagoak bear, nun bait.

Bai, gizona. Millaka urteetan geldi egoteko kapaz gaituk. Bitartean, ordea, mundu borobillari buelta osoa emango dion euskaldunik, gogora zak Elkano getariarra, ez dek egundo faltako Euskalerrian...

İllargian ere ataudarren bat ba omen da, diotenez...

—Tipoloji gaicko ikerketa bat egiteko ez giñake gu elemento txarrak izango, etxetik kanpora gabiltzanotik asita...

—Euskaldunok, beste erri askok bezela, badiagu guk ere berezko jatorrasun bat odolak emana...

—Izketan ari aizela Uzkudun zetorkidak burura eta bera bezelako indartsu asko. Karga jasotzen eta aizkoran iñor ez bezelakoak...

—Boxeoan ere Europako txapeldunik ez dek gure artean falta.

—Gorputz tinko lerdena eta bei batek aña indar. Orrelako tipoak maiz jaiotzen dituk gure mendietan...

"Arta-buru" galantak ere bai; baiña, baita ere buru argikoak eta ez bat ere tontoa, bizkorra eta maltzurra...

—Zenbat orrelako sortzen ditu gure lurrak...

—Gure baserriak lurralde zabal auetara ekarri eta emen bota libertade osoan... Eta, zer gertatzen ote da?

—Kirten galanta izateko aukera ederra.
—Bakita Bolibar baten antzeko.

* * *

Izketan ari zirala, ikatza baiño beltzago-ko emakume gazte bat aldamenen jarri zi-

tzaien eurari begira-begira eta esaten zutena entzun naiean... Mintzo andreak:

Zuek euskaldunak zerazte

—Nundik antz eman diguzu...?

—Tankeran eta izkeran. (Andrea erderaz ari zan).

—Euskeraz al dakizu?

—Ez, ez dakit askotan entzun arren.

Zuek beste jaun batekin erderaz ari izan zerate; bakarrik geldi zeratenean, ordea, beste mintzo bateri eldu diozute...

Euskeraren antza artu diot. Gaiñera zuek nere gizonaren antzekoak zerazte...

—Bai?

—Bai, jauna. Arren tankera eta itxura dezute biok.

—Euskalduna al dezu ba gizona...?

—Bai, euskalduna nuen.

—Ilda daukazu?

Ez.

—Gizona euskalduna "zendula" esan diguzu...

—Euskalduna nuen, bai. Gaur nere aldamenetik joana det eta ez dakit nora. Alde egin zidala, orixe bai, badakit.

—Besterik gabe utzi al zaitu?

—Bai.

Ori jokabide eskasa da...

—Neretako ona zan.

—Ez du orrelakorik ematen...

—Nik asko maite nuen. Nere semetxo au berea da.

Ori esatearekin batera, bere semetxoa erakusten die: bel-beltza; kirkirra baiño beltzago.

—Berea da...?

—Bai, berea da.

—Bere aurrekoen antzik ez du.

—Nere aurrekoena bai, ordea. Eta semea biona degu.

—Zer izen du?

—Izen euskalduna.

Euskalduna, e...!

—Aitak zionez, bai.

—Eta, zer izen?

—Katu-beltz.

Guk, astuok, astakeriak egiten ditugula esango du gizonak; baiña, orrelako gizonkeririk ez degu guk sekula egingo: katua-izena ipiñi bere semetxo bateri, alazankoa...! Bere ondorengo bat katu-maillara jetxi...! Noizko dute gizatasuna eta arrotasuna...? Utikan gizona! Lotuta naukatelako; bestela alde egin nuan... Bai orixe... Gizona al da izaki guztien errege...! Nagon asto.

(Periko Fortuna)

IPUIN-SARIKETA 1996 (BILBAO'KO UDALAREN BABESPEAN)

Urte guztietan lez, auten be Euskerazaleak Alkartek Ipuin-Sariketa eratzen dau, baiña aurten sariketa au Aita Santi Onaindia'ren omenez izango da eta ipuiñak edo idaz-lanak bere giroan izatea nai ganduke. Ona emen urte guztietako egitaraua:

Ipuiñak euskeraz eta erriak erabilten dauan euskalkia erabilliaz idatziak izan bearko dabe eta idazkerea, EUSKERAZAIN-TZA'k argitaratua eta ZER aldiskarian erabilten dana.

—Ipuiñak asmatuikoak edo errian batuak izango dira, ez idatzita dagozanak edo itzulpenak.

—Luzera iru orrialdetik lau orrialdera, idazkiñez idatzita eta bitarte bi dirala. Saria irabazten dabenak ZER'en argitaratuko dira.

Saririk irabazten ez dabenak be bai ipuiñaren barrenean idazleak baimena emoten dauanean.

—Azillaren azkenerako EUSKARAZALEAK ALKARTEA'ren etxean (Bilbao'ko Colon de Larreategi, 14, 2ª eskois) egon bear dabe. Abenduaren azkenerako emongo da maikoen erabagia eta ZER'en agertuko da, urterrillean, baita DEIA Egunkarian be albat lasterren.

—Sariak lau izango dira:

1º 40.000 pezeta.

2º 30.000 pezeta.

3º 20.000 pezeta.

4º 10.000 pezeta.

Ipuiñak izen ordeagaz bialdu eta karta-azal txiki baten barruan izen-ordea ta izena.

OARRA: Epea abenduaren azkenera-arte luzatzen da.

EUSKERAZALEAK